

még a Darius és Trajanus kincseinek rejtékelyéről szóló mondákra is utal. Nem mintha igaznak vélte volna őket. Az irodalomtörténeti kézikönyv által⁹ joggal hangsúlyozott honismereti koncepciójába azonban, úgy látszik, nemcsak a táj fizikai adottságai és a velük kapcsolatos történeti adatok tartoztak bele, hanem a néphiedelmek világának megőrzése is, érdekes elemmel gazdagítva mélyen átélt patriotizmusát.

Enyedi Sándor

ARANKA GYÖRGY ÉS SZRÓGH SÁMUEL LEVELEZÉSE

Az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság tevékenysége, sikerei és kudarcai nem érthetők meg a Társaság levelezési anyagának ismerete nélkül. A XVIII. század utolsó évtizedének Erdélyében létrejött társaság kezdetől fogva feladatának tekintette, hogy kapcsolatot építsen ki a történelmi Magyarország területén elszórtan élő írakkal, tudósokkal, sőt a társaság „titoknokának”, azaz titkárnak arra is volt gondja, hogy a Bécsben élő magyarokat is megkeresse, és a külföldi – elsősorban a német protestáns egyetemeken tanuló ifjakkal is megtalálja az együttműködés lehetőségeit. Aranka György gazdag levelezése ezért lehet értékes forrásanyag a társaság működési mechanizmusának a megértéséhez; Aranka levelei a társaság kívánalmait, igényeit, elvárásait közvetítették a működési székhelytől, Marosvásárhelytől távol élő „munkás társakhoz”, akik – különböző témakörökben járultak hozzá az ismeretek bővítéséhez, s az Arankához érkező válaszlevelek visszajelzései voltak annak a hatásnak, amelyet a maga korában a Társaság munkájával kifejtett. A Kazinczy-levelezés mellett a korszak – a XVIII. század végének, XIX. század elejének – forrás értékű levelezéséről van szó, amelyből – a levelek nagy számát tekintve – csak elenyészően kevés látott napvilágot. Aranka György 1817-ben bekövetkezett halála után az összegyűlt anyag sorsa viszontagságosan alakult, s a történelem viharaiban – két világháború dúlásának idején az Aranka-levelezés darabjai sem kerülhették el a részleges pusztulást, számos Aranka-levél például a budapesti Országos Levéltárban égett el. A háborút megelőző években Jancsó Elemér fogott hozzá a levelek összegyűjtésének fáradságos munkájához, s a háború után dolgozatában összegzi az Aranka-levelezés fontosabb tanulságait.¹ Jancsó Elemér 1947-ben közreadott dolgozatában arról értesít, hogy a társaság összegyűjtött iratai 1 kötetet tesznek ki, a levelezés 4 kötete pedig várja a közeli megjelenést. Az iratok évek múlva megjelentek,² a levelezésből azóta is csak néhány kisebb egység látott napvilágot. A gyűjtőmunka lezárását és az anyag végleges összeállítását megnehezíti az, hogy a második világháború pusztításait átvészelő levelek ma legalább 4 országban találhatóak, igaz, hogy a legtöbb Erdélyben és Magyarországon.

A teljes munka befejezéséig előbbre lépést jelent a forrásfeltárásban a szerényebb célkitűzés: egy-egy levelezési egység megjelentetése. A személyi vonatkozásokban bővelkedő anyag kiegészítheti a korszak művelődési életéről szerzett ismereteinket csakúgy, mint ahogy kevésbé ismert írói vagy tudósi portrékat világíthat meg, s az időnként megjelentett kisebb levelezési egységek betekintést nyújtanak a Társaság szerteágazó kapcsolataiba.

Ezúttal Aranka György és Szrógh Sámuel levelezését szeretnénk közzétenni, olyan töredékesen, ahogy az ma még megtalálható. A Borsod megyei, miskolci „prókátor” és a marosvásárhelyi Királyi Tábla bírójának levelezéséből a Szrógh által írottak maradtak meg nagyobb számban, ami nem véletlen, hiszen Aranka életében gyűjtötte a leveleket, Szrógh valószínűleg nem. Így történhetett, hogy az Aranka által írott (a hivatkozásokból kiderül), számos levélből mindössze egy maradt meg, mégpedig éppen az, amelyben tudtul adja levelező társának, hogy: „*A Magyar Társaságot sok ügyel bajjal*” megindította, s „*a Több jó Erdemes Hazafiat is bátorkodom ezennel különönsenn is magam mellé Társnak hívni . . .*”

Aranka és Szrógh kapcsolata még akkor kezdődött, amikor ez utóbbi Pesten tanulta a prókátor-ságot: II. József halálát megelőző és követő években. A Pesten ekkoriban tanuló ifjúság a történelmi

⁹ II. 466.

¹ *Aranka György levelezése*, Kolozsvár, 1947. A kolozsvári Bolyai Tudományegyetem, az Erdélyi Tudományos Intézet kiadása, 20.

² JANCSÓ Elemér, *Az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság iratai*, Bukarest, 1955.

események hatására a cselekvés lehetőségének a pillanatát érzi, ekkor alakul meg az első magyar színtársulat, amelynek támogatói részben a tanuló ifjúság köréből kerülnek ki. Egy időben tanul Pesten Szrógh Sámuel, ügyvédjelölt, és az erdélyi származású Soós Márton orvostanhallgató. Szrógh versei megjelennek az 1792-es Magyar Kurirban is,³ néhány elkészült kézirat mellett még ugyanez évben jön ki a sajtó alól Kronegh Friedrik: *Kodrus* című szomorújátékának fordítása.⁴ Soós Márton, aki egyik „kovásza” az első magyar színtársulatnak, a nem mindennapi esemény színdarabok írására és fordítására ragadtatja, mint ahogy maga írja a Magyar Kurirban: „*édes Anyai nyelve ditsőségének, tsekély tehetsége szerint való elé-mozáltására czélozó szándékának megbizonyítására...*”⁵ Mindezt azért iktattuk ide, mert a Szrógh–Aranka közötti kapcsolatfelvételt minden valószínűség szerint Soós Márton közvetítette. De Szrógh 1792-ben bevégi tanulmányait, elfoglalja miskolci állását, s egyre kevesebb ideje jut az irodalommal foglalkozni. Miskolcon viszont több mint egy évtizedig istápolja a későbbi években a magyar színjátszást. Az utolsó, 1806-ból származó Szrógh-levél⁶ azt bizonyítja, hogy Aranka–Szrógh kapcsolata az évek során nem szakadt meg, s bizonyára még folytatódott a későbbi években is. 1793-ban Soós is elhagyja Pestet, Erdélyben Désen lesz megyei orvos, és vidéki munkája mellett már nem jut ideje az irodalommal, színészettel behatóbban foglalkozni. Viszont a Szrógh–Aranka-kapcsolatnak van egy konkrétabb vonatkozása is: Aranka művei közül még 1790-ben német nyelvre lefordítja *Az anglus és magyar igazgatásnak egybevezetése* című dolgozatát.⁷ Köztudomású, hogy Kazinczy Ferenc nem volt elragadtatva Aranka műveinek értékétől; ez a dolgozat a kevés kivételek közé tartozik. Kéziratban olvasva a művet, megbecsülhetetlen kincsnek tartotta, amelyet szeretett volna sürgősen az Orpheus olvasóihoz is eljuttatni. A mű haladó mondanivalója miatt számíthatott a cenzúra gáncsoskodására, ezért meglepte Kazinczyt, amikor még 1791-ben megkapta a név nélküli Kolozsváron megjelent példányt. De még ekkor sem mond le arról a szándékáról, hogy Aranka írását „velejét kiszedve” az Orpheusban valamikor közzétegye.

Szrógh Sámuelnek és Aranka Györgynek a jogi pálya biztosította az állandó megélhetést. Az utolsó, 1806-ból fennmaradt levél tanúsága szerint mindkettőjüket foglalkoztatta a mindennapi élet jogi kifejezésének a megmagyarosítása.

Szrógh élete egyik fő művének a Palestinát⁸ tekintette, amelyet még kéziratban juttatott el Arankához. A sors iróniája, hogy a mű több mint másfél évtizedes késéssel, éppen Aranka halálának évében látott napvilágot.

Aranka többször írt levelet Miskolcra, és többször kapott választ onnét. De a legtartósabb kapcsolatot a miskolciak közül éppen Szrógh Sámuellel építette ki, aki 1829-ben bekövetkezett haláláig városának egyik kiemelkedő alakja volt, s akit Déryné is méltónak tartott a megőrkítésre.⁹

Az alábbiakban a következő leveleket közöljük:

1. Szrógh Sámuel Arankához, Pesten, 1791. júl. 14.
2. Szrógh Sámuel Arankához, Pesth, 1792. jún. 28.
3. Szrógh Sámuel Arankához, Miskolc, 1792. aug. 3.
4. Szrógh Sámuel Arankához, Miskolc, 1793. febr. 16.
5. Szrógh Sámuel Arankához, Kazintz, 1793. április 16.
6. Aranka Szrógh Sámuelhez, Marosvásárhely, 1794. ápr. 21.
7. Szrógh Sámuel Arankához, Miskolc, 1806. nov. 6.

³ Magyar Kurir, 1792/21. sz.

⁴ *Kodrus*. Szomorújáték. Ugy mint Kronegh J. Fridrik zászlós úr német verseiből magyar versekbe foglalta Szrógh Sámuel. Pest, 1792.

⁵ Magyar Kurir, 1791. 39. sz. 609–610.

⁶ Eredetije a volt Erdélyi Múzeum Egyesület kolozsvári levéltárában. Aranka-gyűjtemény.

⁷ *Vergleichung zwischen Englands und Ungarns Regierungsform. Oder: Ein Wort an diejenungen, von welchen die Ungarn für unruhige Köpfe gehalten werden.* Aus dem Ungarischen übersetzt und vermehrt. (Hely nélkül.) 1791.

⁸ *Palestrina, vagy is a szent földnek jelen való állapotja.* Miskolcz, 1817.

⁹ *Déryné emlékezései* 1–2. k. Kiadta és bevezetővel ellátta RÉZ Pál. Bp. 1955. I. k. 244, 276.

Méltóságos Tanácsos Úr!

Kérkedhetek ugyan azzal, hogy én a' Méltóságod tisztelői között, bár legcsekélyebb, de igaz tisztelője Méltóságodnak régolta ott vagyok; nem mondhatom mindazáltal azt, hogy ez a' tisztelet vett volna engemet arra, hogy Méltóságodnak egy nevezetes Magyar Munkátskáját Németre igyekezzem fordítani: mert ez még inkább tiltott volna engemet a' Méltóságod magas Gondolatinak majmozások-tul; más pedig az, hogy a'midőn a' nevezett Könyvetskének első olvasása mellett ebéli ösztönömet érzettem 's immár munkássan is követtem, annak Nagy érdemű Írója előttem titokban vala. Hanem meg-lehet az, hogy a'vagy csak valamely gyenge hasonlatosság 's meg-egyezés az én Nemzetem eránt való foganatlan Szeretetem és a' Méltóságodnak maga Hazája eránt való hathatos buzgósága között – 's vagy csak a' célunk egy lehetett, ha nem egy eránt vihettük-is azt véghez. – Német remeket mutatok tehát Méltóságod előtt, a' Méltóságod Magyar Formája után csekély tehetségemhez képest; de bezzeg! ha majd reá sem fog arra Méltóságod ismérni? Én ugyan törekedtem hiven fordítani, és hogy még-is belőlle némelly részetske kimaradott: annak oka az idevaló Könyv- vizgálásnak irigy fősvénysége. Ugyan ez okozta azt-is, hogy a' Méltóságod helyes Munkáját- talán helytelen tóldalékokkal is – tóldoztam, foldoztam: mert itten másképen nem láthatott volna világot (ámbar minden mesterségemet meg- vetettem, eleget hartzoltam mellette, eleget magyaráztam a' Papi Censorok előtt) hogy pedig másúvá küldhettem volna vizgáltatni, 's nyomtattatni, abban módon nem vólt. Ditsekedhetek mindazonáltal azzal, hogy ezen formában-is sok érdemes Méltóságok előtt kedvességet találtunk velle, a'kik között különösen M[éltóságos] B[író] Orczy László¹⁰ és Almásky Pál¹¹ Eő Kegyelmisségeket örömmel említhetem. Reménylem hát, Méltóságod-is kegyes lész meg-engedni, a'mit bölts célja ellen találtam volna- jó feltétellel- hozzá ragasztani.

Száz Nyomatványokat bátorkodtam Méltóságodnak illetén alázatos kérésem mellett küldeni, hogy azokat kegyessen méltóztasson valamely Könyvárros által el-adattatni; (:hogy ha talán a' Szászok közt el-kelnének 5 garasával, én is úgy vásároltam itten a' Magyart:) a' mellyek pedig papírossal vannak bé-borítva, azokkal Méltóságodnak udvarlok: – sőt mindösszevességgel-is Méltóságod udvarlására tészem-ki, ha Méltóságodnak tetszik belöllök 's általok Másoknak-is kedveskedni – ha ugyan kedves- kedést érdemelhet ilyen öltözetben is. Alkalmatlankodok még valami másféle Apróságokkal is Méltó- ságodnak, a'mellyeknek ottan lehető árakat itten meg-nem merem határozni;) noha itten két-két garasonon kelnek:) hanem a'mint el adhatják, adják-el úgy az odaváló Könyvárrosok: örökös kötelese lészek Méltóságodnak ebéli drága Szolgálatjáért. – Nem ok nélkül írta, Méltóságos Uram, egy valaki: hogy már ma a' pénzt-is érdem gyanánt lehet, kell tartani: mert igaz ez leg alább azokra nézve, a'kik Könyvetskéket botsátának-ki, 's azonban – a' pénznek nem léte miatt lehető érdemjeknek el rejtve kellett maradni. Éppen ez, ez a' nekem-is sorsul jutott akadály heverteti még ma-is ládám fenekén ez előtt néhány esztendőkkkel egy magányos helyen készített Munkátskáimat. A'mellyek között az egyiket a' Palesztinának Maundrell szerint való Le-írását, a' Berlini Gyűjteményből (Sammlung:) fordítva 's már Utazókbul-is pótolva, körül belől 50 forintokon ki-lehetne nyomtattatni. Szeretném is, ha adódna benne módodom: mert mulattságos-is, hasznos-is lenne kivált a' Szent Irásra 's a' Keresztyén Vallásra nézve. – Talán M.[éltóságos] Grof Teleky¹² Jósef Úr Előmozdítom lenne benne, ha jelen volna, 's Gratzám lehetne Eő Kegyelmisségének ajánlani? Az idevaló Könyvárrosokkal, hoszszas utánnok való járásra-is sem mire sem mehetünk; de nem is csúda: a'midőn meg kell azt vallanunk, hogy még nem igen szorgossan vásároltatnak kedves Hazánkban az ő betség Portékájik. Többire magamat, Méltóságod Úri Kegyességébe ajánlván, fogyhatatlan alázatos tiszteletem mellett maradtam Méltóságos Uram,

Méltóságodnak Alázatos Szolgája
Pesten, 14. Juliusban 1791.

Szrógh Sámuel
Aranka megj: válaszoltam 13. Nov. 1791/

L:OSZK. Kt. Quart. Hung. 1994. 252–253.

¹⁰ Orczy László (1750–1807) Abauj megyei főispán

¹¹ Almásky Pál (1749–1821) I. Ferenc idején Arad megye főispánja, később a Királyi Tábla bírása.

¹² Teleki József (1738–1796) Koronaőr, műgyűjtő, író, Ugocsa megye főispánja.

Méltóságos Úr,
Igen nagy Erdemű Jóakaró Uram!

Pesth, 28^d. Jun. 1792.

Én a' Méltóságos Úrnak felettébb kegyes Levelét, ámbár későre, de csak ugyan már régen vettem különös örömemre; hogy eddig szüntelen szívemen viselt köteles válaszatot halasztottam, oka volt, kiváltképpen az, hogy a' Méltóságos Úrnak kívántam volna egyszersmind két rendbéli Munkátskáimmal udvarlásomat tenni: de minthogy ez ideig sem készültek-meg, most pedig már Pestről a' Hazámba, Miskólczra induló félen vagyok, nem akarom ezen édes adósságomat magammal el-vinni.

Oly kötelezők voltak a' Méltóságos Úrnak hozzám küldött drága Leveli, hogy ha több okaim nem volnának-is, azok magok elégségesek lennének, hogy engem az én kedves Hazám további szolgálatjára, 's a' Méltóságos Úr örökös tiszteletére vonjanak. – Szívemből örültem azon, hogy erőtelen munkálkodásom kedvet találhatott. Sikere lehetett. Ki-kélt ugyan ama tudos de rossz szívű *Schlötzer*¹³ a'mi *Vergleichung* ellen ájúló dühöttséggel, de hallom (mert még magam nem érkeztem olvasni) hogy újra emlékezik rolla a' maga *Staats Anzeigen*jében, és ditsőségesen vissza-vonja 's pofozza magát: következőképpen igaz lett felőlle az a'mit Consil[iárius] Vay József Úr mondott, „hogy meg-motskolta a' Szamár (engedelmet kérek hogy így ki-írom:) Schlötzer a' *Vergleichung*ot”. – Már ha valami el-fogna belőlök Erdélyben kelni, legyen a' Méltóságos Úrnak az a' kegyessége, hogy vagy B.[áró] Inczedy György Ő N[agy]sága által *Serke*be, vagy más lehető módon Miskólczra méltóztasson küldeni, akár az árokat, akár a' Könyvetskéket: mert én már a' nagy világot el hagyván, valamely homályos helyen igyekszek magamat meg-vonni.

A'mi a' 'Sidók Földéről való Munkámat illeti; az igen régen meg készült, egy Szent Atya tanátlására; mert most ugyan olyanokban nem törném -már azólta egy kevésé okosodott-fejemet, a'mint a' Méltóságos Úr igen böltsen meg-jegyzette. Van mindazáltal olyan-is benne, a'mi nem lézen unalmas az olvasásra, és ha B.[áró] Korda 'Sigmondné¹⁴ Aszszony Ő N[agy]sága kinyomtatnatná, sokan meg-fognák velem együttl, Ő N[agy]ságának köszönni: mellyre nézve küldöm is, és alázatosan ajánlom ezen ide zárt kísértő Levelemet 's a' Kéz írást-is mellette. A'mellynek ha óhajtott következőzése lehetne azonnal repíteném az Ajánló-Levelt-is, mihelyt a' kegyes válasz értésemre fogna esni.

Már most a' Diétáról kellene írnom, de ez olly rövid volt, hogy ennek minden *Rezultat*umjait egy pipa dohány ki-szívása alatt el-fogják a' Méltóságos Úrnak az innen haza ment Uraságok beszélni. Én csak ezt jegyzem -meg reá- a'mi minket Kettőnket- tudom: egyaránt különösebben érdekel- hogy a' Magyar Nyelvnek az a'kivánt hajnal, melly szerint az a' Consiliumra-is bé-akart csuszni, kezd vala hasadni; de azt bizony az Ország Birája¹⁵ homálya bé-borította: a' Nyelv nagy lelkű szószóllóit mutatják az itt küldő csekély Versem; a'melleyeket én magam csak személyes a' Méltóságos Úr bets felett való kegyességébe ajánlván, soha meg-nem szűnő tiszteletemmel maradtam a' Méltóságos Úrnak

Alázatos Szolgája
Szőrh Sámuel.

NB. Csak ugyan olvastam ma a' *Staats Anzeigen* t¹⁶ ott vagyon Nr.66 a' *Vergleichung*: és már most meg-mutattatik ott is, hogy a' Könyvetskénk nem zenebonás. – De mindég igaz marad az, ha az *Anzeigent* ollyan Ember írja, a'ki Rabszolgasághoz szokott, és azt se tudja gondolni- annyival inkább érezni- hogy mi a' Magyar Szabadság?

OSzK Kt. Quart. Hung. 1994/254–255.

¹³ Schlötzer Ágost., azaz: Schlötzer, Ludwig August, (1735–1809) a göttingai egyetem tanára, aki több ízben foglalkozott a magyar nyelvvel, és a magyar történelemmel.

¹⁴ Korda Zsigmondné, szül. Bánffy Zsuzsa.

¹⁵ Valószínűleg Zichy Károlyról van szó, aki 1788-tól 1795-ig töltötte be ezt a tisztséget.

¹⁶ Schlötzer által kiadott göttingai lap.

Méltóságos Uram!

Miskolcz, 3. Aug. 1792.

A' múlt Juniusnak a' végén adtam-álta Pesten Sós Márton^{1 7} Úrnak, két rendbéli Leveleimet 's a' Paléztina leírását, olly kéréssem mellett, hogy mind azokat Erdélybe küldeni ne terhelhetne: azok között volt a' Méltóságos Úrhoz is egy csekély Levélkém, a'melly el-érte-e általam intézett czélját, nem tudom. Azért, hogy ennek kézhez jutása eránt annál bizonyosabb lehessen, a' Mélt[óságos] Báró Inczedy György^{1 8} Úr Levele fedele alá rekesztve ajánlom Eő Nagyságának: ebben ugyan semmi újsággal nem kedveskedhetek, mert erre nézve ez a'mi földünk feletébb terméketlen, és mostan egyedül csak a' Subsidiüm,^{1 9} 's Honorarium felosztásán osztozik ösze-gyüllött Borsod V[árme]lygének, maga Gr.[óf] Majláth^{2 0} V. Preses és Fő Ispányunk jelenlétében. Itt ugyan 's egyebütt-ez Országban, tudom azt, hogy többnyire étellel fogják ki tolni a' Fejedelem Szemét; mert mindennemű éhesünk elég van és betstelen, pénzünk pedig kevés: de tudom azt-is, hogy majd még inkább gondolkozik a' Király a' Magyar Termés, Productum, ki-vihetése felől, ha leszsz vagy 2,3 millió köből gabonája rakásban. — Újra alkalmazkodok a, Méltóságos Úrnak Könyvetském eránt, kérvén alázatossan, hogy a' megmaradtakat, a' Diétán lévő Magyar Országi Urak által ide küldeni méltóztasson; én is magamat a' Méltóságos Úr Szolgálatára és igaz tiszteletére holtig le-kötelezvéen bets felett való kegyes indulatiba ajánlott már a' Méltóságos Úrnak

Alázatos Szolgája
Szőgh Sámuel

L: OSZK. Kt. Quart. Hung. 1994. 256.

Méltóságos K.[irályi] Tábla-Bíró Úr,
nékem érdemem felett való Drága Jó Uram!

Még a' közelébb múlt Nyáron vala az az utolsó mindaz-álta igen, kedves Szerentsém, mely szerint én a' Méltóságos Úrnak egy csekély Levelet, és egy Magyar Országi új Könyvet küldhettem. Kézbe adatások felől mind addig bizonytalan voltam, a'míg tegnap előtt B.[áró] Inczedy Györgyné, Gróf Vass Ágnes Ő N[agy]sága Levelét nem vettem; a'mellyben íratik, hogy a' Méltóságos Úrnak szálló Levelemet ugyan csak a' Méltóságos Úr Testvére kezébe szolgáltatta fen tisztelt Grófné Ő Nagysága. Így tehát már bizonyos vagyok benne, hogy mind a' Levél, mind a' Könyv a' Méltóságos Úrhoz kerültek: de még-is csak meg vallom, sokkal kedvesebb lett volna előttem, ha a' Méltóságos Úr tulajdon drága Leveléből vehettem volna egyenes tudósítást, mind azon utolsó küldöttjeimnek, mind pedig a' Pestről, Orvos Soós Márton Úr eszközlése által, küldött *Paléztinám*nak vétele vagy nem vétele felől. — Valamelly örömit találja a' Szülő Anya a' maga fájdalommal el-szült akármitsodás-Magzatjának látásában: csak-nem hasonló gyönyörűségemre lenne énékem; ha a' Méltóságos Úr kegyes biztatásához képest, gr.[óf] Nemes Juliánna^{2 1} ezt éppen Neve Napján irom, az Isten éltesse azt a' jól-tévő Aszszonyságot!) B.[áró] Korda 'Sigmondné Ő N[agy]sága segedelme által ki nyomtatva szemlélném említett csekély Szüleményemet; - alázatossan esedezem tehát a' Méltóságos Úr előtt, méltóztasson engemet egy úri Válaszával meg-örvendeztetni, hogy én-is tudhassam annakutánna magamat mihez alkalmaztatni.

Mostanában egy új *Kodrus*omat segítette Tanátsos Vay József^{2 2} Úr világ-eleibe jönni: ebből-is melly örömet udvarolnék a' Méltóságos Úrnak, ha küldésének az utját fel találhatnám! Könnyen meg-lehet,

^{1 7} Soós Márton, erdélyi származású orvostanhallgató, aki cselekvően részt vett az első magyar szintársulat megalakításában; színdarabokat fordított és dolgozott át. Aranka több pesti társával Soós Mártonon keresztül tartotta a kapcsolatot.

^{1 8} Inczedy György, Inczedy Sámuel és Lészay Anna fia, feleségével, Vass Ágnessel támogatta a művelődési törekvéseket. Inczedy György 1810-ben halt meg, felesége Vass Ágnes 1818-ban.

^{1 9} subsidiüm — hadiadó

^{2 0} Majláth József, gr. (1752–1821) Helytartótanács tagja, Zemplén megye főispánja

^{2 1} Nemes Juliánna, gr. Korda Zsigmondné

^{2 2} Vay József (1752–1821) a sárospataki kollégium főkurátora, septemvir. (a Hétszemélyes Tábla tagja)

hogy a' Kodrus, vagy pedig a' Palésztina lészen az én végső közre botsátott Munkám: mert mostani Hivatalom, a' Prokátorság, azt kívánja, hogy a' hozzám folyamodó Familiák ügyeire való ügyeléstől egészen el-foglaltatva légyek.--

Ha a' Méltóságos Úr igen betses Levelezését továbbra-is érdemelni találnám- a'mellyhez mindazáltal édes reménységgel ketsegtetem magamat: alázatosan kívánom jelenteni, hogy az én lakásom Borsod V[árme]gyében többire Miskólcz Városában vagyon; a' holott-is ohajtott kegyes hajlandóságiba ajánlott, leg-igazabb tisztelem mellett meg-nem szűnök lenni a'Méltóságos Úrnak

Le-kötelezett alázatos Szolgája
Szrógh Sámuel

Miskólcz 16dik Febr. 1793.

L: OSZK. Kt. Quart. Hung. 1994/257-258.

Méltóságos Úr!

A' Méltóságos Úrnak, Báró Kordáné Eő Nagyságával egybe kapcsolt Levelét nagy örömmel vettem, betsben tartottam; melyre most, véletlen adódván ezen alkalmatosságom, hirtelenséggel egyebet nem válaszolok: hanem, hogy ohajtvá várom a' Méltóságos Úr által küldendő Könyvetskéket (mert még el-nem érkeztek:) a' Méltóságos Úrnak erántam 's a' Palestinám eránt véghez vitt 's meg-bizonyítottat hívágát pedig alázatosan köszönöm. Az én kézírásomat továbbra is bízom a' Méltóságos Úr kegyességére: akár nyomtatódik ki, akár nem; csak azért esedezem, hogy el-ne veszzen egészen; mert én nállam nints-meg több párban. Kodrust, a'mi tsodás, küldök: méltóztasson a' Méltóságos Úr azon fedhetetlen igaz tisztelem jeléül venni a' mellyel soha meg-nem szűnök lenni

a' Méltóságos Úrnak

Le kötelezett alázatos hiv Szolgája

Sietve Kazinczon, 16br. April 1793.

Szrógh Sámuel

L: OSZK. Kt. Quart. Hung. 1994/259.

M. Vásárhely 21 Apr. 1794.

Tekintetes Ur! Igen kedves Barátom Uram!

Nagyon későre már vagyon szerentsém egyszer a' Palestrinát ide zárni, és hiba nélkül visza küldeni. Kolosvárra a' K[irályi] Táblával együtt mely Production Forumra²³ bé ment volt, el nem mehetvén; irtam volt Hochmeisternek²⁴ íranta mindjárt hogy B. Kordánétól kezemhez vehettem: de azt válaszolylya, hogy annyi a' szegődött munkája, hogy nem győzi. A'melly igen könnyen meg is engedhető, ugyszólván csak az ő Sajtoja levén egyedül az országban olyan mellyel oltsobben alk[ud]jhatik az ember, vagy alku nélkül is azokat a' munkákat, mellyekből hasznát remélheti ki nyomtattya.

A' Magyar Társaságot sok ügyel bajjal az esztendő eleivel meg indítám; azután meg betegedvén el kelle szakadnom Társaimtól; ezek Kolosvárt, a' Jelentő leveleket és Hivagatokat ki nyomtattatván el küldézék; N[eme]js Magyar Országra is küldettenek 500 példát; a T[ejk]in]tetes Ur Betses Neve is fel volt jegyezve az oda valo helység, 's környék béli Jó Uraságok és Hazafiak neveivel, de vették-é nem tudhatom. Azért ide zárok egy példát belőle a' T[ekintetes] Umak, méltóztassék másokat is, ha kik nem vettek volna közleni. A' Tárgyokat meg lehet belőle látni; a' T[ejk]in]tetes Urat 's a' Több jó Érdemes Hazafiat is bátorkodom ezernel különössenn is magam mellé Társnak hívni.

Leg elsőbben is azon kérem, ne sajnálja az ottan lévő jó Uraságokkal, a'kikkel barátságban és esmerettségben vagyon tanátsot tartani és mind közönségesen arról értekezödni, hogy ezen el kezdet, de nagy és nehéz dolognak kérdésében, folytatásában, és szerentsés elő menetelén mitsoda jó tanátsal

²³ Production Forum: a nemesség bizonyító törvényszéke

²⁴ Hochmeister Márton, ifj. (1767-1837) könyvnyomtató, nyomdász.

segíthetnek engemet; a' dolog nem *enim*, hanem közönségesen az egészsz nemzeté és Hazáé levén; mind különösen azt is ki venni, hogy mind maga a' Tekintetes Ur, mind mások személyesen ki mellyik társaságban segíthetne tudos munkáival, és rövid elmélkedéseivel, mellyeket azok között az Acták között mellyeket Társaság Jegyző Könyve nevezete alatt fojo darabokban, mint a külső országi Társaságok Diáriumi, ki akarunk adni; ki adhassunk. A' Jelentő Levélből méltoztat meg látni, hogy nem valami Gyűjtemént akarunk ki adni, mineműek voltak a' Mindenes Gyűjtemény, a' Kassai Museum és az Orfeus; hanem olyan darabokkal, mellyek nemzeti nyelvünknek ki mívelését, Hazánk, Nemzetünk esmérését, földé, alapottya le írását illetik; a'ki jövő Magyar Könyveket akarják esmértetni, sőt a külsöket is a' szebbeket, és mindent a'mi ezekre tartozik. Betses válaszsát és tudositását a' T[el]k[in]tetes Urnak el várom, és különös Tisztelettel maradok

A' Tekintetes Urnak

Alázatos Szolgája
Aranka György

F. OSZK Kt. Fol. Lat. 77/31.

7

Miskoltz 6. November 1806.

Drága Méltóságos Uram!

A méltóságos Urnak 7dik Sept. és lodik Oct. költ két rendbéli betses Leveleit, ugy elsőbb hazájának rendtelensége miatt, -csak-nem egyszerre vala szerentsém venni.

Munkátskámval igen is kedveskedtem. Pestrül küldvén azt még mult Juniusban, a midőn t.i. szintén a sajtó alól ki-bujt, Mtgos Intzedy Györgyné igen régi jó Aszszonyom. Alázatosan köszönöm íranta a jó ítéletet. Annál betesebb volt az én előttem: mert mestertül származott.- A Jus Szóra tett Jegyzésben is igazságát látnám a Méltóságos Urnak; de (méltóztasson megengedni) véteni fogunk a Szók meg-határozottsága (praecisioja) ellen, ha a *Veritast* is, a *Justitók* is, s a Just is Igazságunk nevezük. Hogy meghatározott s tulajdon nevet adjak mindennek, a volt az én igyekezetem: a mint ezt elő beszédemben is megillettem.- Azomban az én Munkátskám csak kezdet és jég törés volt. Jöttek ki azóta annál sokkal bővebb és szebb Munkák ugyan azon tárgyban: A minéműek p.o. a Mtgos Udvari Tanácsos Szirmay Antal²⁵ és Kacs Bihari Vólt Vicze-Ispány Pétsy Imre²⁶ Uraké; mellyek Pestenn kaphatók, és nállam is a Nagy László²⁷ Uréval egyetemben, meg-vannak. Ezekből, s a még több lehetőkbül szeretnék én egyet öszve-állítani: ha hivatalbéli temérdek és gyenge erőmet majd-nem meg-haladó foglalatosságim, s el-fogaltatásim engednék.- Vasváry²⁸ Uramot igazságához vetett, és különösen a Méltóságos Ur kegyességében helyezettett bizodalommal ime beküldöttem. És sem magam, sem pedig Prókátor Vadnay Gábor Ötsém, a nállunk is mostanában bé-állandó Törvény-folyás miatt véle bé nem mehetvén: rendeltem mellé egy értelmes s szemfűl (activus) Embert: adván kezekbe egy rövid utasítást is. A többit bizom az ajánlott Procurátor Urra. Kinek is hozzám küldött levelére mostanában rea nem akadhatván, a nevét egész bizonyossággal nem tudom. Gondolom ugyan, hogy Kováts Miklós²⁹ Ur légyen. Azonban a mint irám, abban tökéletes bizonyos nem lévén: reájok biztam, hogy azon Procurator Urnak Szolló Levelemre annak nevét és illendő czimét (Titulussát) a

²⁵ Szirmay Antal (1747–1812) „Hungaria in parabolis sive commentari in adagia et dicitia Hungarorum” 1804. című művéről van szó.

²⁶ Pétsy Imre, azaz: Péchy Imre (1753–1841) Bihar megyei alispán; a debreceni kollégium főkurátora, aki a latin nyelvű előadások helyett a magyar nyelvű előadásokat vezeti be. Említett munkája: *A magyar nyelvről* a polgári és peres dolgok folytatásában. De usu linguae hungaricae in publicis negotiis. Pest, 1806. (Magyar és latin szöveg. Névtelenül.)

²⁷ Nagy László, azaz: Percsényi Nagy László (1771–1827) megyei szolgabíró. Említett műve: *Értekezés azon deákból magyar nyelvre fordított szavak iránt, amellyek az egyházi és világi hivataloknak valamint a kormány, törvény és a bíráló székeknél előfordult állapotoknak honnyi szőjejtéssel való nevelését tárgyazzák.* (Nagy-Várad) 1806.

²⁸ Ismeretlen személy.

²⁹ Valószínűleg Kováts Miklós (1769–1852) papról van szó, aki egy ideig Bihar megye táblabírája is volt.

Méltóságos Urtul megtudván, irják reá, és úgy adják kezébe.- Én a szerentsés kimenetekhez annál inkább bizok: minthogy a dologban semmi különös régiség nintsen.

Mellyet is, magammal és hozzám tartozóimmal együtt a Méltóságos Ur kegyességébe ismét meg ismét ajánlván; álhatatos igaz tisztelettel meg nem szünök lenni a Méltóságos Urnak

hiv alázatos Szolgája
Szrógh Sámuel

U.i. Nállunk semmi különös újság nints. A Szüret igen jó, de feletébb szük lévén: a Bor is hallatlan drága. Egy 3 akós hordóbor 120 rft.

Aranka írása a levélen: Miskolcz Szrógh Sámuel

vettem 27dik 6

18.

Budai Balogh Sándor

SZABÓ DEZSŐ BIZALMAS LEVELEI

Az író egy évének története (1928) – Az utolsó franciaországi utazás

Ostor Győző (azelőtti neve: *Kottner Győző*) pár éve meghalt. Hagyatékában számos olyan levelet találtak barátai, amelyeket 1928-ban Szabó Dezsőtől kapott, és amelyeket az irodalomtörténet nem ismert. De a hagyatékban volt az a *szerezés* is, amelyet az író a *Bartha Miklós Társasággal* kötött 1928 őszén, a *Megered az eső* című regényének kiadása végett. (Ezt a szerződést eddig elveszettnek hittük.) Az értékes hagyatékot Bajcsy-Zsilinszky Endre és más ismert személyiségek rendkívül érdekes tartalmú levelei egészítik ki.

Ezek a magánjellegű levelek – fél évszázad után – igen sok, eddig nyitott kérdésre adnak választ. Például: Szabó Dezső akkori körülményeit, *utolsó* franciaországi útját, állomásait és -pénzforrásait mutatják meg. És – főleg – azt a Szabó Dezsőt ábrázolják kitűnően, akit eddig nem vagy alig ismertünk.

Ostor(Kottner)Győző abban az időszakban – mint annyi egyetemista – Szabó Dezső körül téblábolt és élvezte az önként vállalt „*titkári*” szerepet az országos nevű és nagy hatású író mellett.

Szabó Dezső – talán először életében – *teljesen megbízott* Kottner Győzőben. Annaira, hogy amikor ő Franciaországba utazott, a lakását, értékeit is reá bízta, sőt beleegyezett abba is, hogy az akkor frissen nősült fiatalember felesége ugyancsak a lakásába költözzék. Mint látjuk majd: *hónapokig* Kottnerék laktak Szabó Dezső Tamás utcai lakásában – amíg ő Franciaországban utazgatott, üdült, írogatott. Közben itthon Kottner Győző intézte Szabó Dezső ügyeit. Annaira, hogy az említett Bartha Miklós Társasággal kötött szerződést is – meghatalmazással – ő írta alá.

Az események és a levelek teljes érthetősége miatt vissza kell mennünk 1927 utolsó negyedévére. Szabó a *Magyar Hírlapnak* majd az *Esti Kurirnak* szerződtetett cikkőroja. Honoráriuma szokatlanul magas: *cikkenként nyolcvan pengő*.

Szabó Dezső 1927 szeptemberétől Budagyöngyén lakik, a Carlton-szállóban. Innen küldi „*Zugligeti levelek*” cikksorozatát az *Esti Kurirnak*. Összesen huszonöt levele jelenik meg az év végéig. Közben, 1927. október 1-én, megállapodást köt a *Dante* könyvkiadó vállalattal „*Most készül kb. 18–20 ív terjedelmű regényem első és további*” kiadására. E „*készülő*” könyvre mindjárt fel is vesz 800 pengőt. Mint később kiderült: Szabó Dezső a *Molnár Mária* című – elképzelt – művét adta el a Danténak. Ez a mű soha el nem készült. 1928 elején Szabó Dezső egy másik művét, az *Ének a révben* címűt ajánlotta fel a Dante kiadónak, de mivel ebből is csak töredék – 117 oldal – készült el, a könyvkiadó ezt így nem fogadta el, hanem visszaküldte Szabó Dezsőnek. (Megjegyzés: az *Ének a révben* című regény-töredék 1947-ben jelent meg.)

1928. március 15-én indult útjára *Bajcsy-Zsilinszky Endre* lapja, az *Előrs*. Szabó Dezső főmunkatársa lett a lapnak. Ebben nagy szerepe volt a főszerkesztő Bajcsy-Zsilinszkynek, mint Szabó Dezső régi hívének és *Vass József* népjóléti miniszternek, aki finanszírozta az ellenzéki folyóiratot. Utóbbi: